КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland
ul. Technicka, 1.

Ч. 9.
ВЕРЕСЕНЬ
1937.
РІЧНИК X.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

НАШЕ СВЯТО КООПЕРАЦІЇ.

Місяць вересень призначений у нас на святкування дня кооперації. На цьогорічне свято РСУК крім загальної відозви, видав ще окремі метелики для пропаґанди кооп. думки між молоддю і гарну збірку віршів, що надаються для деклямації. В приготованні є видання кількох пісень з нотами.

Усі прихильники спілчанської справи повинні використати нагоду Свята Кооперації для розповсюднення її творчих кличів.

КУРС КООПЕРАТИВНИХ ІНСТРУКТОРІВ.

15. жовтня ц. р. почнеться в РСУК $3^1/_2$ місячний курс для підготови кооперативних інструкторів для кооп. осередків на місцях. На цей курс обовязані всі кооп. осередки виделеґувати всіх своїх працівників, які, хоч не мали фахового кооп. вишколу, досі з необхідности виконували функції кооп. інструкторів. Таким чином, курсноситиме характер теоретичного дошколу людей, які вже мають за собою вступну практику в кооп. інструкторській праці.

III. ВАКАЦІЙНИЙ КУРС РСУК.

Цьогорічний літній курс РСУК в Гребенові був третім з черги вакаційним товариським зїздом працівників та прихильників кооп. руху. Курс цей на довго залишиться в памяті його учасників — така була на ньому гармонія і товариське тепло. Такими товариськими зїздами кооперативний світ консолідується внутрішньо, виплекує свою власну духову культуру і побут. Стаємо направду кооперативною р о д и н о ю; слово б р а т е р с т в о набірає на таких курсах реального змісту.

УРЯДОВА АКЦІЯ ПОМОЧІ ХЛІБОРОБСТВУ.

Цьогорічна посуха, а відтак слота, нанесли поважні шкоди хліборобам. В деяких районах населення не має навіть на осінні засіви. Поміч, яку на ту ціль призначило міністерство хліборобства — пів міліона злотих, далеко не вистарчає. Уряд зосередив допомогову акцію головно на терені білостоцького воєвідства. Зерно у формі позички на 4% видають там „Державні Промислово-Збіжеві Заведення". Видається теж листя з державних лісів на підстілку по знижених цінах.

Тому, що в многих околицях хлібороби випродують худобу через брак паші і при тім обнижується штучно ціна живини, уряд інтервеніює в тому напрямі, щоби „Союз експортерів беконів і звіринних артикулів" в дотичних теренах занявся скупом живини по нормальних цінах.

Врешті Банк Рольни і працююча з ним Центральна Каса Рільничих Спілок дістали доручення прийти бажаючим хліборобам з видатнішою кредитовою допомогою. На ту ціль призначено 3 і пів міліона злотих, при 4% опроцентуванню.

Як бачимо, з тих форм допомоги українському селянинові ледви щось достанеться.

„ГОСПОДАРСЬКА РАДА СХ. МАЛОПОЛЬЩІ".

Як доносить польська преса, оснувався ініціятивний комітет для введення в життя „Господарської Ради Сх. Малопольщі". На другому засіданні Комітету були присутні: львівський воєвода, делеґати воєвідств в Тернополі і в Станиславові, делеґати палат торговельно-промислової, рільничої і ремісничої, презес союзу комунальних кас др. Ума і директор Торговельного Банку.

Зібрані ухвалили, що майбутня Госп. Рада має бути добровільним реґіональним згуртованням, в склад якого повинні увійти представники господарської і територіяльної самоуправи, а далі господарських товариств і кооперації. Мають теж запросити послів і сенаторів з трьох галицьких воєвідств. — Рада не малаби переводити ніяких конкретних робіт, бо для того існують апарати вище названих орґанізацій. Її завданням булоб:

1. „Репрезентація цілости інтересів усіх ділянок господарського життя Сх. Малопольщі та їх оборона".
2. „Буджения ініціятиви господарської діяльности на цьому терені".
3. „Узгіднювання поглядів окремих тіл".
4. „Співпраця з урядом та його орґанами над піднесенням господарського рівня держави".

З того комунікату виходилоби, що „Госп. Рада" не має бути виключно польською орґанізацією.

Характеристичне є при тім всім те, що польські чинники на терені Галичини мимо того, що назвали цей терен „Малопольщею", злучуючи його з краківським воєвідством одною назвою, мимо всього мусять признати, що ця територія це окрема господарська одиниця, з окремим обличчям та інтересами.

СТАН НА ЗБІЖЕВОМУ РИНКУ.

Ціни жита і пшениці з нового збору держаться дещо вищого рівня, як ціни за старший товар. Це дає причину декому з хліборобських кругів сподіватися на дальший зріст цін збіжевих продуктів. Одначе, здається, це безпідставні сподівання, хоч, з другої сторони, нема ніяких причин сподіватися якоїсь обнижки цін, мимо

осінньої, як звичайно більшої подачі товару. Здається, що рівень цін, який устались в останньому господарському році, удержить ся і в новому, а він на загал відповідає коштам продукції.

Уряд поробив деякі заходи для того, щоби паралізувати можливу знижку цін при збільшеній осінній подажі. З цих заходів найважніші це: 1. Здержання екзекуцій в літній порі; 2. Наказ війську купувати збіжжя прямо у продуцента; 3. Закупи зерна через ПЗПЗ (державні збіжеві заведення); 4. Допущення контрольованого експорту жита, пшениці і вівса; 5. Дозвіл на необмежений експорт ячменю та інших росл. продуктів.

Ціни в Польщі тепер вищі, як в інших державах, пересічно на 4 зл. від 100 кґ. жита.

„НА КРЕСИ!.."

Познанський кореспондент „Курєра Пор." пише 29. серпня ц. р. м. ін.:

„Поселенча акція на східних кресах, ведена з Познаня, розвивається постійно. Тепер приготовляється також до переселення ремесла. Досі ремесло, поза безпроцентовими касами, які щойно недавно розпочали свою діяльність, не діставало жадної фінансової допомоги. Тому, що без достаточної кредитової допомоги не може бути мови про належно реалізовану поселенську програму, отже переводиться саме тепер пертрактації на тему урухомленя кредитів для ремесла, що виїздить на Креси, подібно, як це зроблено з купецтвом. Урухомлення кредиту на ту ціль, у висоті 100.000 зл. є вже питанням днів.

В ціли госп. наближення Великопольщі й Волині, познанські підприємства заінтересувалися торгами в Рівному, які відбудуться у вересні. В цих торгах візьме участь багато великопольських промислових фірм. У вересні виїде туди прогулька купців та промисловців, орґанізована „Торг. Промисловою Палатою".

Коли є на Волині місце для господарської активности людям з далеких сторін, то чому не може там бути місця для рухливих одиниць з місцевого українського населення? Тільки не треба чекати з заложеними руками, а братися до ремесла і торгівлі, в будь якій формі.

ЦУКРОВАР „ПОДІЛЛЯ".

Будова цукроварні в Березовиці великій коло Тернополя є вже фактом. В половині вересня має бути пробне урухомлення фабрики, а від 15. жовтня ц. р. вона має розпочати свою першу нормальну кампанію.

Пригадуємо, що цукроварня в Березовиці вел. повстала на вимогу хліборобських кругів з території львівської Рільничої Палати і місцевих хліборобських орґанізацій Поділля, які від довшого часу підносили жалі з приводу того, що подільський район не має

змоги розвинути в себе культури цукрового буряка. Вдалося нарешті узискати у влади і цукровім картелю континґент продукції цукру, потрібний для того, щоби урухомити нову цукроварню. Гроші на будову цукроварні виасиґнував кредитово Державний Рільний Банк.

Само підприємство оформилося дня 28. листопада 1936 як „Акційна Спілка Рільничої Цукроварні Поділля" з акційним капіталом зл. 2,700.000. Певну частину акцій признано українському „Сільському Господареві", решту „Малопольському Госп. Товариству".Обидві ці орґанізації розведуть ці акції між доставців-продуцентів цукрового буряка, фінансуючи їх з належности за доставлений сирівець. Таким чином, поступно, по якомусь часі цукроварня стане власністю тих продуцентів буряка, які дістануть континґенти управи.

БОРОТЬБА З КРІЗОЮ У ФРАНЦІЇ.

Франція (побіч Швайцарії) належить до тих країн, куди господарська кріза замандрувала найпізніше, але теж і утримується найдовше. Під знаком активної боротьби з крізою прийшло у Франції до політичної зміни в 1936 році; те саме завдання ставить собі і нове, друге видання уряду центролівого бльоку у Франції („людового фронту"), під проводом премієра Шотана і міністра фінансів п. Боннета.

Міністрові Боннетові парлямент ухвалив в червні надзвичайні повновласти для господарських реформ, на протяг місяців липня і серпня. Очевидно, за такий короткий час чуда ніхто не годен вдіяти. Тому і новому урядові не вдалося побороти крізи. Його декрети, що появилися протягом літа, мали на меті передусім привернути довіря до французької валюти, а тим самим спричинити поворот тих французьких капіталів, які в останніх часах вимандрували за границі. Знесено 10% податок від державних паперів, введено полекші при заміні державних обліґацій на іменні титули при їх заставлюванні.

Другі зарядження мають на меті здешевлення кредиту для промислу (головно середніх і малих підприємств). Державний скарб жертвує 1 міліярд франків на скидку довжникам з заплачених відсотків. Промисловець має платити банкові найбільше 4%. Таку саму боніфікату відсотків признано теж позичкам, що затягнені на будівельні цілі.

НОВА ВНУТРІШНА ПОЗИЧКА В НІМЕЧЧИНІ.

Німецький уряд випустив чергову внутрішню позичку. Подібно як і попередні позички, нова, є опроцентована доволі високо, як на державний папір (4,5%). Речинець позички 15 літ, при чому початок викупу буде в 1947 р. Що року буде викуплена $^1/_6$ частина позички.

Сума випуску — 700 міліонів марок. З тої суми 100 міліонів підписали вже фінансові установи, решта буде віддана для підписки банковій ґрупі під проводом Державного Банку.

БОРОТЬБА ЗА ЦІНУ ЗБІЖА У ФРАНЦІЇ.

В парі з заведенням збіжевого монополю у Франції (урядом Блюма літом 1936 року) установлено також „Державний Збіжевий Уряд", який встановляє що року одностайну ціну за збіже. Аж до кінця літа ц. р. обовязувала ціна 160 франків за 100 кґ жита. При установлюванні ціни на новий господарський рік не дійшло до порозуміння в „Уряді": представники орґанізацій продуцентів жадали 200 фр., речники консументів (головно від спож. кооперації) годилися на 170 фр., признаючи, що загально всі ціни пішли в гору. Рішив справу представник влади, установлюючи ціну 180 франків.

При нагоді цих торгів преса прихильна купецтву атакувала цілу установу збіжевого монополю і державно реґульованої ціни, доказуючи, що так нормовані ціни унеможливлюють свобідну гру подачі й попиту.

ПРИМУС ВІДДАЧІ ЗБІЖА В НІМЕЧЧИНІ.

Німецька влада видала зарядження про обовязкову віддачу цілого збору збіжа (головно жита і пшениці) до рук державних орґанів; непослух підлягає тяжким карам. Не підлягає віддачі тільки така скількість зерна, яка конечна для особистого спожиття родини та на засів. Дотепер на ринок приходила приблизно половина збору (при житі прим. 3,4 міліонів тон на всіх 7,5 міліонів тон). Після нового розпорядку турботу за доставу паші для домашніх тварин перебирає міністер хліборобства, отже хлібороб сам не має права затримати зерна для паші. За пашу буде служити головно кукурудза і ячмінь. Тому збільшується імпорт кукурудзи.

(Як відомо, ціни збіжа є в Німеччині від 1933 року реґульовані одностайно державою).

Шарль Фурiє

(В століття смерти).

Шарль Фурiє (Charles Fourier) — який оспівав себе самого у поемі, щось як Пушкін себе, він, що про нього співав у одній поемі поет Беранже, як про божевільного, що хоче спасти світ — був направду незвичайною і оріґінальною людиною. Цей простий торговельний помічник посідав не тільки здібність конструувати у своїх книжках нові суспільні системи, але й вміння передбачувати майбутність; він був пророком нового розумного громадянства.

Чимало його передсказань стало вже дійсністю, а багато ще чекає на свою реалізацію. Він передсказав залізницю і телефон, перекопання Суезького каналу, наводнення пустині Сагари загальне розповсюднення управи городовини і садів, які на його думку мають витискати управу збіж, відтак він передсказав ще поширення управи цвітів, рівноправність жінок та організацію кооперації. З його пророцтв покищо не здійснилися: заміна воєнних армій на армії праці для виконання публичних робіт що є в інтересі народів і міжнароднім, знесення мит та всіх політичних границь і встановлення Константинополя столицею світа. Згадаймо ще й те, що він передбачив можливість управи південних овочів на півночі, що нині потвердили спроби російського вченого Мічуріна з управою винограду на півночі. Остає ще його фантастичний здогад про переміну солоної морської води в питну воду.

Фуріє був взагалі великий фантаст і чудак. Між іншим, він ожидав щодня о 12. годині в полудне у своїм помешканню на капіталіста, який прийде і заоферує йому велику суму грошей на здійснення його плянів.

Фуріє не був приклонником господарської рівности, не був за комунізмом і революцією. Був великим противником етатизму, цебто вмішування держави в господарське життя. На його думку, торгівців і нинішню торгівлю — яких сильно критикував — повинна зліквідувати не держава, а повільна кооператизація.

На думку Фуріє праця у його спілках (асоціяціях) не повинна бути однотонною і скучною. Ці асоціяції (або фалянстери, як він їх часто зве) — дають своїм членам змогу протягом дня по пару разів зміняти заняття. Найважніше заняття це рільництво. Для того, щоби працю зробити ще більш притягаючою, її виконується в ґрупах; на чолі цих ґруп стоять жінки.

Фуріє виходив прямо з реальних потреб дрібних хліборобів і ремісників та радив основувати „громадські контори" або фаланґи. Тут мали би обєднуватися: хліборобство, промисл, торгівля. Громадська контора в уяві Фуріє — це ніщо інше, як комбінація територіяльної самоуправи з кооперацією. Завдання цієї установи на думку Фуріє такі:

1. зменшення на половину домашніх занять для незаможних родин;

2. постійне звільнювання від громадських податків;

3. кожний селянин, якого господарство дає якусь підставу кредитоздатности, має мати змогу дістати кредит на уміркований відсоток;

4. члени мають діставати по дешевих цінах ріжні товари і тим способом будуть винищені гандлярі та спекулянти;

5. для незаможних мається знайти постійну, корисну і змінну працю в хліборобстві або промислі.

Ріжноманітність і важливість виконаних робіт показує, що в громадській конторі єднаються всі ті виробництва, товарові та

кредитові операції та що ця контора є комбінацією кооперативи спотреби, продукційної і кредитової. Великі складові доми мають переховувати продукти хлібороба, за невеликою оплатою, потрібною для удержання самого складу. Дві-три фабрики, в яких найдуть заняття ті, що не працюватимуть у хліборобстві, будуть виробляти знаряддя і струменти для домашньої потреби та всякі інші потрібні предмети. Оборот товарами у формі купна-продажі або заміни буде теж організований громадами, через виборних відповідальних працівників. Їжа буде варитися в одній досконалій кухні для всіх, через те жіноцтво зискає багацько часу, а господарство топлива.

Розвиваючи далі цю думку, жадає Фурієпп улаштування публичних пралень, пекарень, аптик, помешкань та спільного виховання дітей (у діточих садках).

Помимо своєї великої простоти і практичности, наведений тут проєкт вимагав далеко більш розвинених господарських відносин, як ті, що були за часів Фурієпп. Громадська контора, про яку думав цей мрійник, є комбінацією, яку здійснить колись кооперація у співпраці з громадською самоуправою, якщо ця остання буде реальною дійсністю, кермованою розумом.

Плян цей, як цілість, носить на собі печать ґеніяльности його автора, який передбачив ролю кооперації у співпраці з територіяльною самоуправою. Заслуга цього відкриття належить йому одному.

В. Тотоміанц.

Доба ґарантизму

Відомий мислитель Ш. Фурієпп в своїх творах дуже часто звертається до питання соціяльної еволюції. Ми не можемо тут викладати цілої його складної теорії; мусимо обмежитись тільки головнішим, що має відношення до сучасного господарства, а зокрема до сучасної кооперації.

Головною ознакою соціяльного поступу Фурієпп вважає розвиток промисловости. Перші два періоди людського розвитку (примітивний та дикунський) зовсім не знають виробничої діяльности; далі йдуть три періоди промисловости розпорошеної, несистематичної, без загального пляну, а саме: патріярхат з дрібною, мало розвиненою промисловістю, варварство з промисловістю середнього ступня та сучасна цивілізація з добре розвиненою промисловістю. Фурієпп писав свої книги в першій половині минулого століття, коли використання сили пари викликало надзвичайно швидкий розвиток промисловости. Добу цивілізації, себто пятий період розвитку людства, Фурієпп ділить на чотири епохи, які прирівнює до дитинства, юнацтва, мужности та старости.

Перша епоха, дитинство, це — часи февдалізму; друга, себ-

то юнацтво — часи усамостійнення торгівлі й промислу а разом з тим часи привілеїв міст та початків парляментаризму. Епоха третя, себто мужність, це — друга половина вісімнацятого й перша половина девятнацятого століття, — часи буйного розвитку торгівлі й промислу, розвитку акційних спілок. Повна свобода приватної підприємчої діяльности вела до господарської анархії; разом з тим поширилася ідея організації народнього господарства, як цілости. Потім настає епоха четверта, себто епоха старости, підупаду сил; характеристичні ознаки цієї епохи, на думку Фуріє, це — поширення в містах ломбардів (заставничих закладів, занепад ремісництва), обмеження права займатися ремеслом (ремісничі концесії), промисловий февдалізм, що доходить аж до монополю (трести, картелі)); розвиток ідеї кооперації. Як бачимо Ш. Фуріє досить добре схарактеризував ту епоху, що прийшла аж після його смерти.

По занепаді періоду цивілізації (капіталістичної), себто по вичерпанні всіх творчих сил цього періоду, мала настати нова доба (шоста), яку Фуріє зве добою ґарантизму, добою неповної кооперації; після неї має прийти доба соціянтизму, себто кооперації простої, а та в свою чергу має привести до гармонізму, або кооперації складної.

Соціяльний і господарський розвиток вимагає, щоби в кожній епосі життя розвивалося, наближуючись до форм епохи вищої: як варварство вело до цивілізації, так цивілізація мала вести до ґарантизму, а цей до епох наступних.

Коли приглянемося до сучасного життя, побачимо, що ми вже вийшли з епохи занепаду цивілізації, що свобода господарської діяльности та вільна конкуренція вже виконали своє завдання і не вистарчають для сучасних відносин. Кольосальний промисловий поступ після війни привів до того, що маємо тепер занадто багато продукційних можливостей на таку малопоступову фазу, яку характеризує свобода підприємчої діяльности і звязана з нею господарська анархія; сучасні господарські можливости не відповідають соціяльним відносинам. Тому соціяльний лад довелося пристосувати до господарських можливостей, він мусів розвинутись до вищої фази, що обмежує де-які приватні права, напр. право вільної підприємчої діяльности, за те дає певні ґарантії суспільству та окремим його ґрупам. Так бачимо обмеження права експорту й імпорту, встановлення примусових (твердих мінімальних або максимальних) цін чи то шляхом державного нормування, чи то шляхом картелізації; обмеження права засновування нових підприємств і т. п.*

В кожній добі соціяльного розвитку можемо знаходити,

*) Обмеження свободи госп. діяльности, державне і картельне нормування цін і т. д. є на нашу думку ознакою занепаду капіталістичної форми господарки, себто явищем *переходовим*, а не вищою формою суспільного устрою. **Редакція.**

в більшій чи меншій мірі, ознаки з періодів вищих або нижчих, бо суспільне життя розвивається повільно, до того ж в де-яких його галузях розвиток іде більш швидким темпом, ніж в инших. Зародки ґарантизму Фуріє знаходив уже в своїй добі, напр. за його часів в Німеччині ще не було заведено одноманітної системи мір і ваги, і це, на його думку, цілковито відповідає добі цивілізації, себто добі цілковитої свободи приватної підприємчої діяльности. В той же самий час у Франції вже було заведено одноманітну метричну систему, що до певної міри обмежувала свободу торгівлі, за те давала суспільству ґарантію торгівлі справедливої. Це — приклад ґарантії загальної, переведеної в життя державним авторитетом. Люде одначе шукають ріжних способів до створення ґарантій. Так шляхом приватного підприємства створено маєткову ґарантію у формі асекурації, що забезпечує маєток від пожежі, крадіжі, градобою і т. п. Де-які держави взяли на себе санацію банків, щоб ґарантувати інтереси вкладчиків. Недавно Чехословаччина мусіла допомогти скрахованій асекураційній спілці „Фенікс", аби тільки ґарантувати інтереси заасекурованих в ній чехословацьких громадян.

Свобода торгу й промисловости що-далі робиться вже тільки порожньою фразою. Коли приватні підприємці заявляють себе захистниками вільного торгу й вільної конкуренції (лібералізм), то це не що инше, як лицемірство, бо якраз вони шукають всяких засобів для обмеження конкуренції та забезпечення високих цін (картелі). Більше того, вони налягають на уряди, щоб помагали їм забезпечувати ціни обмеженням не тільки імпорту, а й національного виробництва, шляхом встановлення континґентів.

Таким чином навіть приватні підприємства, дбаючи не про що инше, як за власні інтереси, мусять творити для себе ґарантії шляхом орґанізованого кооперування.

З другого боку характеристичним для наших часів є розвиток робітничих професійних союзів, що в них обєднуються робітники для створення ґарантій умов праці (колєктивні договори), вимагаючи навіть інтервенції уряду та заведення законів про обовязковість колєктивних договорів. Ґарантію доходів ми можемо бачити в соціяльнім забезпеченні (каси хорих, пенсійні каси), в допомогах безробітним. Доба ґарантизму виявляється також в безплатнім шкільництві, в соціяльній чинности урядів самоуправи, в державній підтримці будівництва і т. п.

В межах цієї статті не можна вирахувати всіх проявів ґарантизму в сучасному суспільному житті. Але можна зазначити, що ґарантизм переводиться в життя через обєднання або примусові (держава, самоуправа), або добровільні (картелі, професійні союзи, товариства взаємопомочі і т. п.). Ці обєднання не є кооперативами. Попри них творяться вже й кооперативи, але ще не в такій кількости, щоби мати рішаючий вплив на господарське та суспільне життя. Кооперативний лад прийде після ґарантизму.

Придивляючись до суспільного життя, бачимо, що під технічним оглядом промисловий поступ досяг такого високого ступня, що ґарантизм, як суспільний лад, вже не задовольняє, бо не дає можливости використати всі виробничі сили, створені сучасною технікою. Через це повстає незадоволення, шукання нових доріг, творення нових господарських форм. Господарські форми, які Фуріє передбачав перед 100 роками, сьогодня панують в думках поступовіших людей, що намагаються перевести їх в життя. Тому вже в сьогоднішньому суспільному житті знаходимо де-які прояви, що належать, власне кажучи, до періоду наступного (за Фуріє — до семого), себто до періоду кооперації простої або соціянтизму. В де-яких державах окремі галузі кооперації досягли вже значного розвитку. Так в Анґлії споживчі товариства обєднують вже біля 60% родин. Діяльність споживчих товариств поширюється там на нові й нові галузі виробництва. Правда, обороти споживчих товариств ще й досі не перевищують 15% загальних оборотів анґлійської торгівлі, але анґлійський споживач, при бажанні, вже може задовольнити всі свої денні потреби через кооперативу. Більше того, він може їх задовольнити майже самими кооперативними виробами: їжа (навіть делікатеси), одяг (навіть дамські капелюхи), посуд, меблі, навіть біцикли й мотоцикли — все це виробляється вже в кооперативних підприємствах.

Ще якихсь тридцять літ назад теоретики висловлювали сумнів, щоб споживчі товариства могли постачати своїм членам такі речі, як молоко, мясо, городина, садовина, що так легко псуються, а нині добре орґанізовані кооперативи продають цього краму за рік сотні ваґонів. Багато споживчих кооператив мають власні молочарні, навіть молочні ферми та фільварки. Не дивлячись на невдалі спроби в минулому, споживчі товариства відчиняють власні ресторани, кавярні, аптики.

Споживча кооперація поширилась з Европи на инші частини світу.

Сільсько-господарська кооперація, а особливо кооперативний збут продуктів сільського господарства досяг такого великого розвитку, що в деяких країнах вже заволодів окремими господарськими галузями. Так в Данії не менше 90% масла виробляється в кооперативних молочарнях. В руках данських кооператив знаходиться вже на 70% експорт свинини і на 50% експорт яєць. Що до внутрішньої торгівлі Данії, то в кооперативних руках знаходиться лише біля 7% загального обороту, але в галузі харчевих продуктів кооперація вже охопила не менше 30% торгівлі.

У Фінляндії продукція масла й сира на 95% в руках кооператив, а виробництво сірників на 50%.

В Голяндії кооперативні молочарні виробляють більше 50% масла й сира; 70% врожаю цукрового буряка йде на кооперативні цукроварні.

В Американських Сполучених Державах скооперовано збіжеву торгівлю на 60%, продаж молочарських продуктів на 82%, садовини й городини на 40%, тютюну на 50%. Також і кооперативне постачання машин та сировини в де-яких місцях досягло значного розвитку. Так наприклад, в Італії закупочні кооперативи в окрузі Пяченца постачають своїм членам 55% предметів необхідних для сільського господарства.

В Естонії скооперовано імпорт штучного угноєння на 80%; соли й сільсько-господарських машин на 50%, цукру на 40%, тютюну, рижу на 30%.

Перехід від ґарантизму, чи то неповної кооперації, до кооперації простої вже зазначується, людське суспільство наближається до кооперативного ладу. Коли він прийде — не знаємо, але проф. Ш. Жід ще в р. 1888 сказав, що його наближення залежить від нас. Сучасне виробництво вже досягло такого розвитку, який уможливлює орґанізацію народнього господарства кооперативним способом; державна форма — в більшости держав — демократична, не ставить тому перешкод; лише відсталість людської психольоґії перешкаджає опануванню народнього господарства кооперативною системою, або, вірніше — розподілу окремих галузів народнього господарства між кооперативами, державою та орґанами самоуправи, як це викладено в моїй праці: „Межі розвитку кооперації споживачів" (Подєбради, 1931).

Людська психольоґія досі ще перебуває під враженням часів блискучого розвитку виробництва в умовах повної свободи підприємчої діяльности й вільної конкуренції. Ця психольоґія признає сильній одиниці не тільки перше місце в суспільстві, але й право використовувати і навіть гнобити слабших. Конкуренційна боротьба дозволяє які вгодно засоби; а громадянство плескає побідникові, хочби він знищив тисячі конкурентів. Величезні фабрики, найновіші машини-автомати, технічна раціоналізація викликують у всіх тільки подив, не дивлячись на те, що позбавляють праці ремісників і створюють сотні тисяч безробітних. Якщо сильна одиниця зуміє зручно використати й державну скарбницю, то їй і цього не береться за зле.

В наші часи, в добі ґарантизму, ця психольоґія в значній мірі втратила під собою ґрунт, і вже не вважається можливим залишати соціяльно-слабих на милість долі. Людство вже прийшло до переконання, що між ріжними верствами суспільства є якийсь звязок. Справді, коли якась хороба поширюється між соціяльно слабими, загрозу її відчувають і вищі верстви суспільства; коли зменшується закупочна сила одних, то від того зменшується у других можливість заробітку; справжній націоналіст шукає способів фізичного, матеріяльного й духового піднесення всіх верств нації, а не якоїсь однієї. Все більш поширюється переконання, що багацтво народу творять не сильні одиниці, але сам народ, як цілість.

На жаль, це переконання не набуло загального поширення та послідовного признання.

Якраз через те, що соціяльна правда досі не набула загального признання, а ґарантизм не в стані забезпечити працю й заробіток кожному здоровому дорослому членові суспільства, — бачимо злидні при загальнім достатку.

Отже суспільство мусить прийти до вищої форми орґанізації народнього господарства, до заведення кооперативного ладу, а всі поступові члени суспільства, що вже прийшли до переконання про необхідність зміни господарського ладу, повинні навчати відсталих, пояснювати їм, що тільки кооперація може привести до рівноваги виробництво і споживання.

Кооперативного ладу не можна будувати на взаємнім поборюванні та антаґонізмі; його основою є співпраця та солідарність інтересів. В цім напрямку необхідно перевести зміну суспільної психольоґії, бо кооперативному ладові в народнім господарстві має відповідати „новий моральний світ" у суспільних відносинах, пропаґований Р. Оуеном тому 100 літ назад.

Спроба Р. Оуена примінити свої ідеали на практиці, як відомо, закінчилась невдачею; одною з її причин була психольоґічна непідготовленість тих, з ким Р. Оуенові довелось мати діло. Змінити людську психольоґію — річ не легка; зробити це за короткий час — неможливо. І тепер найбільшою перешкодою для розвитку кооперації є психольоґічна непідготовленість людства. Тому то свідомі кооператори надають таке велике значіння культурно-просвітній діяльності. Мало закладати нові кооперативи, мало дбати про добру їх орґанізацію, про правильне ведення торгівлі. Кооператива — не крамниця. Коли б кооператива була крамницею, то чи варто було б прикладати зусилля до того, щоби поруч із сотнею існуючих крамниць заснувати ще одну? Тим більше, що як цілком правильно зазначив проф. Ш. Жід, коли кооператива є тільки крамниця, то це здебільшого буває погана крамниця.

Кооператива є обєднанням людей. Чим міцніше буде це обєднання, чим свідоміші будуть його учасники, тим швидче й ліпше вона виконає завдання що до поліпшення добробуту учасників.

Крамниця це тільки з н а р я д д я для осягнення мети. В добрих руках знаряддя принесе користь, в руках людей несовісних чи нерозумних те саме знаряддя може принести велику шкоду. Тому треба, щоб учасники кооперативи бачили в своїй крамниці не тільки місце, де можна купити дешевше і де продавцем є своя людина; ні, вони повинні бути свідомі також і того, що ця крамниця чи молочарня, чи позичкова каса, чи який інший заклад, це зародок нового господарського ладу, до якого наближається суспільство, що його Фурiє назвав соціянтизмом, а проф. Ш. Жід солідаризмом, бо підставою його є спільність інтересів та товариська співпраця.

Б. Мартос.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРТСВО

Нафтове господарство на Сході Европи за влади СРСР

Коли порівняти обсяг, характер і швидкість нафтового верчення в СРСР з тоюж працею в Злуч. Державах Америки, то одержимо висліди далекі від задовольняючих. Так за 15 років (1919—1934) в ЗДА проверчено 324.590 місць і розпочато експлуатацію 900 нових нафтовищ, а в СРСР за той же час пророблено лише 8245 верчень і розпочато експуатувати тільки 20 нових нафтовищ, себто виконано працю в 40 разів меншу ніж в ЗДА. Між тим в 1934 р. в ЗДА одержано 109 міл. тон нафти, а в СРСР 25,2 міл., або кругло в 4 рази менше. Це свідчить про надзвичайну ще досі екстензивність нафтодобувної промисловости в СРСР у порівнянні з ЗДА. У першому вертять лише на нафтовищах, що ґарантують велику продукцію і де мале ризико. В ЗДА вертять масово і на мало певних нафтовищах. Для цього потрібні добрі дослідження розвідковими верченнями, а на це в СРСР не вистачає підготованих кадрів і фондів. Крім цього, очевидно, відограє ролю ще й те, що нафтові добра належать до окраїн, в яких СРСР веде кольоніяльну господарку.

Пересічні глибини в 1934 р. були: в Азербайджані — 860 м., в Грозному 1000—1100 м., а на 1935 плянувалися: по Азербайджану — 1185 м., по Грозному — 1130 м. і по Майкопу — 1020 м. Після заведення акордової праці під назвою так званого стахановського руху і в добуванні нафти, всіма способами збільшувано швидкість верчення. Ураховуючи досягнення стаханівців і всі технічні можливості при існуючому устаткованні спеціяльна конференція нафтотрестів виробила норми верчення.

Норми ці є досить близькі до плянувань на 1936 рік.

Пересічно після введення акордової праці проверчують 1000 метрів за 8—10 днів. В ЗДА верчення в 2300 м. завглибшки тривають 13—21 день, а при глибині в 3000 м. тут уже в 1933 р. швидкість була 900 м. Таким чином що до швидкости верчення СРСР ще значно відстає від Америки. Ще гірше виглядає справа, коли розглянути всі праці, звязані з верченням. При акордовій праці на самому верченні допомічні цехи значно відстають. Дуже часто трапляється, що закінчивши одну роботу не можна зразу перейти до нової за відсутністю підготовленої для цього площадки, вежі, недостачею рур, тощо. Часто закінчують верчення у 10—15 днів, а на закінчення підготовних праць чекають 5—16 днів. Хронічно затримують верчення постійні аварії під час праці (одірветься, чи зламається свердло, зімнуться рури тощо). На заводі Орджонікідзе за І квартал 1936 р. трапилось 80 аварій) з них 55 через зломання рур), а у 1935 р. за такий же період було 24 аварії. На заводі Азізбекова в січні 1936 р. було 29 аварій, в лютому — 40, в березні — 35, в квітні — 50, в травні — 28, а за

20 днів червня — 14. Всі ці дефекти приводять до низького коефіцієнту використання часу на механічне верчення, а саме: в Азербайджані на саме механічне свердлення витрачається 25,4% всього часу, в Грозному — 22,6%, в Майкопі — 17,9%, в Східних районах — 24,4%, а в рекордових свердловинах доходить до 60%. У цей час в Румунії найглибші свердловини (більше 3000 м.) проходять з витратою на саме механічне свердлення 60%, а в ЗДА — 70%. Недостача вишколеного персоналу в СРСР помимо наймодерніших уряджень всеж приводить до значно нижчого ефекту в свердленні, ніж в інших країнах.

Динаміка добування нафти в СРСР по головних районах визначилася так (у тисячах тон і у %% до к. Росії, зглядно СРСР):

	Азербайджан		Грозний		Майкоп		Емба-Урал		Схід.		Рос я (СРСР)
Роки:	1000 т	%%	1000 т	%%	1000 т	%%	1000 т	%%	1000 т	%%	100 тони
1932	12631,9	56,8	8064,5	36 2	1012,9	4,6	249,0	1 1	289,4	1,3	22251,8
1935	28450,0	77,5	4000,0	13,2	1400 0	4,6	400,0	1,3	1260,	3.0	22741,4

За цими даними більше 95% нафти в СРСР добувається з кавказьких джерел і лише коло 5% з інших родовищ. Добича на П. Кавказі до 1932 р. швидким темпом зростала, а опісля почала раптово падати. Пояснюється це тим, що на початок революції на П. Кавказі підготовано до експлуатування нафтовища великої продуктивности, які влада СРСР почала відразу у хижацький спосіб (головно нафтометами) виужитковувати. При цьому випущено багато ґазу, а це не могло не викликати значного зменшення віддачі нафти нафтовищами. Східні райони підносять добичу, але абсолютна їх продуктивність покищо лишається позаду навіть найменшого Майкопу. Щодо світового нафтопостачання, то СРСР займає друге місце після ЗДА, даючи 1/5 їх виробництва.

Розподіл добування нафти після метод ми простежимо за такими даними (у %%):[1])

	Роки:	Нафтомети	Закриті (модерні) способи	Вибірниці	Озерка й інші
Азербайджан	1933	33,8 %	81,3 %	0,6 %	1,1 %
Грозний . .	1913	6,8 „	коло 5,0 „	коло 91,0 „	—
	1928/29	76,4 „	74,5 „	—	—
	1933	17.9 „	—	0,0 „	7,4 „
Майкоп . .	1932	72,3 „	27,5 „	—	0,2 „
	1933	55,4 „	44,4 „	100,0 „	—
Емба-Урал .	1932	3,9 „	95,0 „	—	1,1 „
	1933	—	98,4 „	—	1,6 „
Схід	1932	10,6—66,3 „	75,6—32,9 „	13,2 0,0 „	0,2—0,8 „
	1933	0,0—93,2 „	94,1—6,8 „	55,6—0,0 „	0,3—0,0 „

[1]) Социалист. строит. СССР. Статист. ежегодн., 1935, ст. 159; Петролеум, 1935, ч. 16. ст.

Ці дані свідчать, що добування нафти в СРСР ведеться нафтометами та закритими способами (глибокі помпи й компресори). За царату $^{9}/_{10}$ нафти добувалося примітивними способами — вирібницями. Перехід за влади СРСР до закритих способів добування вказує на певний поступ, але велика доля нафтометової нафти в добичі свідчить про хижацтво й екстенсивність. Нафтомети не тільки ослаблюють припливання нафти до свердловини, при них не лише пропадають ґази й найлегші й найцінніші дерівати, — вони ще й руйнують свердловини і часто викликають обводнення нафтовищ. Між тим наведені числа свідчать, що за СРСР зросла добича нафти нафтометами у 8—10 разів проти того, як було за капіталістичних відносин. Найбільше ж зловживалося нафтометами на П. Кавказі, де ними кілька років добувалося $^{3}/_{4}$ нафти. Таке „господарювання" уже значно зруйнувало нафтовища П. Кавказу (їхня продуктивність впала у двічі). Відновити нормальну продуктивність цих нафтовищ може й пощастить, але після великих праць і значної інвестиції капіталу.

Взагалі ж добування нафти відстає від верчення як і кільксному, так і в якісному відношенню. За 6 місяців 1936 р. у порівнанні з таким же періодом в 1935 р. добування виросло на 14,8%, а свердлення на 39,3%. Свердлення за 6 місяців 1936 р. тресту „Леніннафта" зросло на 17,8%, у порівнянні з 1935 р., тресту „Орджонікідзенафта" з на 48,6%, тресту „Майнафта" — на 88,6%. Добування ж по тим же трестам виявилося меншим ніж у 1935 р. Таке відставання радянські автори пояснюють виключно невідповідним засвоєнням збудованих свердловин. У цій справі промисловість СРСР відстає від американської не менше як на 5 років[2]). За 12 років глибоких помп конструктивно не тільки не удосконалювали, а вони ще й погіршилися, так, що замість за 90 днів праці вони почали руйнуватися за 20—50 діб. В ЗДА вживаються ріжні конструкції помп в пристосуванні до умов праці. Експлуатаційні рури для свердловин на 500 м. завглибшки вживають і при глибині на 1200—1800 м. Компресорове підношення нафти в СРСР ще досі робиться без контролі кількости повітря. Із 524 компресорів на бакинських промислах ганяються ялово не менше 160, а в цей час замість 150 м^3 повітря, потрібного для піднесення тони нафти, дається лише 90 м^3. Підводячі воздух рури не щільні й скрізь з них витрачається повітря. Великий % проверчених дір при цьому не експлуатується, хоч вони й дають певну кількість нафти. Так, із 6805 свердловин бакинського району 1. VI. 1936 р. працювало лише 4428, а більше $^{1}/_{3}$ не були урухомлені[3]). На промислі ім. Кагановича 1. V. 1936. із 340 свердловин було діяльних лише 149 (45%), а на промислі ім. Азізбекова тоді ж із 403 свердловин 129 не працювало. За 6 місяців 1936 р. в Азербайджані повинно перейти до експлуатації 761 свердловина, а почало працювати лише 448, себто плян

---

[2], [3], [4], [5], [6]) Плановое хозяйство, 1936, ч. 7, ст. 64, 65, 67, 69, 70.

виконано лише на 41,1% [4]). Отже експлуатація свердловин в СРСР є ще на дуже низькому рівні, значно відстаючи від вертільного відділу.

Ще гірше стоїть питання герметичного переховування добутої нафти та герметичного її добування. В дореволюційні часи найбільша частина нафти переховувалась в нещільно вкритих, або й цілком відкритих ямах у землі, так званих амбарах. При такій системі найлегші частини (бензинові) випарювали у воздух. Ця система у великій частині ще й досі зберігається в СРСР, де піднесли добичу, не набудувавши для неї закритих резервуарів. За радянськими підрахунками у 1935 р. через таке переховування в самому бакинському районі втрачено 500.000 тон бензини[5]). З калинської нафти, яка передавалася на переробку до Грозного, пропадала майже вся бензина. При виході зі свердловини нафта мала 5,78% бензини, а на дестилярню припливала з містотою лише 0,5% [6]).

В пеленках розвитку перебуває також використання природнього ґазу. Чисто ґазові родовища ледви починають досліджувати. Із свердловин ґаз також використовується не повно (без належної герметичности) і мало раціонально. Часто його вживають замість повітря для підношення нафти; нафту потім направляють до відкритих збірників, з яких він разом з легкими дериватами тікає у повітря. Це дає у одному Калининському втрату 100 тон ґазу за добу. При зуживанні на біжучі потреби в СРСР установлено норми в 20—30 разів більші ніж в ЗДА.

Перерібка нафти на Сході Европи теж має своєрідні влавластивости. До революції нафтопереробні центри ґеоґрафічно були розміщені поблизу добування та на зручних шляхах до внутрішнього російського ринку: в Баку, Грозному, Катеринодарі й Новоросійську. Влада СРСР трохи наблизила нафтопереробні центри до споживача, побудувавши нафтодестилярні в Батумі, Туапсе, Москві, Ленінграді, Саратові й інших, але ані одної нафтодестилярні не збудовано в УСРР.

Переироблювання ропи в к. Росії мало за ціль головним чином виріб нафти для освітлювання й мазуту для палива. Повнішого використання нафти, як сировини, для одержання бензини й інших легких дериватів майже не було. На одержання бензини кракуванням чи з природнього ґазу не було жадного урядження. Дуже мало зверталося уваги також на одержання парафіни, хоч відповідної сировини було досить як у Баку, так і Грозному. В цьому останньому парафінову нафту для виробу рідшого мазуту дестилювали залишаючи в ній велику частину світильної нафти (до половини). Після революції великий попит на бензину і на парафіну спонукав владу СРСР побудувати парафінові фабрики в Баку, Грозному й Туапсе, кракові урядження для бензини в Баку, Грозному, Туапсе, Саратові й інших; приступили теж до виробу бензини з природнього ґазу в Баку й Грозному. Але й після реконструкції та розбудови нафтової промисловости вона

лишається в 15 разів меншою ніж в ЗДА. (В 1928 р. вона переробила 8.900.000 т., а американська — 134.400.000 т.). При цьому в СРСР перероблюється лише $^4/_5$ добутої нафти, а в ЗДА вся добича, а в деякі роки цієї добичі й не вистачає і доводиться вживати імпертованої сировини.

Загальний вислід праці в СРСР характеризують такі дані (в 1000-ах тон).[7]):

Вжито до перероблення:

Роки:	Сирої нафти	Півпродукту	Ґазу сир. й конд.	Церезини	Разом
1932	20214,5	60,1	306,5	1,1	20536,3
1933	18574,5	97,8	287,2	4,2	18910,0

Одержано:

Роки:	Готових прод.	Півпродукту	Разом	Страта
1932	19046,0	903,0	19949,0	637,3
1933	17693,8	473,3	18167,1	742,9

За цими даними переробна промисловість СРСР на 1933 р. піднеслася проти 1913 р. кругло втричі. Перероблення півпродуктів у цій промисловості складає ледве помітну величину. Страти ж виявляють тенденцію до збільшення з 3,1 на 3,9%.

По окремих районах перероблення нафти виглядало ось так (у 1000 т. і %%) [8]):

	Азербайджан та Аджаристан		Північний Кавказ		Московщина		Схід	
Роки:	1000 тонн	% %	1000 тонн	% %	1000 тонн	% %	1000 тонн	% %
1932	11493,9	58,4	8376,4	40,1	199,2	1,2	44,6	0,18
1933	12362,4	67,0	5815,8	31,7	195,7	1,0	42,1	0,17

Наведені числа свідчать, що 98% нафти переробляється в СРСР на Кавказі і лише 2% в Московщині та на Сході.

Що до виробу окремих продуктів по тих же районах, то ще й у 1933 році в СРСР головним продуктом виробництва лишається мазут. Він в Азербайджані складав 31,8% виробництва, а на П. Кавказі 34,1%. Виробництво бензини піднеслося з 2,7% в 1913 р. на 11,7% в 1933 р. Зокрема в Азербайджані піднеслося з 0,5 на 5,3%, а на П. Кавказі з 12,8 на 20,4%. Краковя бензина загалом по СРСР складала од його виробництва — 31,4%; в Азербайджані 21,2%, а на П. Кавказі — 37,1%. Треба зазначити, що головним продуцентом найлегших ясних продуктів (бензини й лігроїни) є П. Кавказ, а Азербайджан виробляє переважно світильну нафту („гас”) та високої якости смаровила.

[7]) М. Н. Грачевський, Нефть в СССР, 1932, ст. 57; Социл. стр. СССР. Стат. ежег. 1935, ст. 15.

[8]) Социал, строит. СССР. Статист. ежегодн. 1935, ст. 155, 15.V; 156—158.

Порівнюючи нафтопереробну промисловість СРСР з американською мусимо зауважити, що в ЗДА уже в 1929 р. одержувалося 44% бензини (проти 12% в СРСР), з того половину кракової. Загалом же виробництво бензини в 1930 р. в СРСР складало $^1/_{147}$ частину виробництва ЗДА (361.000 т. проти 5.318.000 т.)[9]. В СРСР до виробу бензини з природнього ґазу приступлено тільки в 1924 р., а в ЗДА цей спосіб уже тоді розвинувся був у могутню галузь. Правда, в СРСР по окремих урядженнях в 1936 р. відбирання ясних продуктів піднесено до американських норм, а саме: Баджер і Фостер дають вихід ясних продуктів в 99%, тивної нафтопереробної промисловости в СРСР.

Експорт закордон до революції обмежувався сиа Пінч — 97%[10]. Але це покищо винятки серед назагал примірою нафтою, світильною нафтою і смаровилами і то перед війною значно зменшився. Війна звела цей експорт на нівець. По революції вивіз з Кавказу був зразу піднісся, дійшовши в 1932 р. до 6.002.000 тон. Далі експорт знову почав падати і зійшов у р. 1935 до половини зазначеної цифри (3.354.000 т.)[11]. Головним імпортером кавказької нафти є: Німеччина, Франція, й Англія, хоч участь останньої швидко зменшується.

Висновки.

1. Недостача належно вишколеного персоналу і нерівномірність праці між окремими відділами ще не дають в нафтовому промислі СРСР змоги користуватися модерними методами праці. Заведення акордової оплати праці (так звана стахановщина) інтензифікувало до деякої міри верчення, але всеж воно відстає від американського й румунського. Постійні аварії при верченні значно зменшують досягнення в ділянці самого верчення.

2. Верчення в СРСР ще досі провадиться переважно на нафтовищах з великою продукцією, а мало продуктивні, чи непевні дільниці обминаються.

3. Експлуатація свердловин в СРСР ще дуже відстає позаду верчення. Велика кількість свердловин лишаються недіяльними (часто складаючи більше 55% всіх свердловин району). Піднощення нафти у великому розмірі робиться нафтометами. Останні ж, окрім всього іншого, приводять до втрати легких складових частин нафти. Глибокі помпи, що тут уживаються, мають застарілу конструкцію.

4. Добування нафти за часів СРСР піднеслося коло в 2,5 рази проти 1913 р. Ця продукція складає $^1/_5$ продукції Злучених Держав і не відповідає потенціяльним можливостям тутешніх ро-

---

[9]) Рефінер, 1930, березень, ст. 77, 92, 95; 1929, ст. 57.

[10]) Плановое хозяйство, 1936, ч. 5, ст. 15.

[11]) Обзор мировой советской нефтяной промышленности, 1936, ст. 19.

довищ. Головним продуцентом нафти є Кавказ, що постачає 95% нафти.

5. Переховується в СРСР нафта ще досі переважно у відкритих збірниках (амбарах), в яких страчується майже вся бензинова фракція. В 1935 р. в самому Азербайджані страчено 500.000 тон бензини.

6. Перероблялася нафта на Сході Европи, а в значній частині ще й тепер переробляється, екстензивними способами. Головним продуктом виробництва тут був (50% і більше) і лишився (32%) мазут. Центром перерібки був і лишився Кавказ (98% перерібки).

7. Техніка добування нафтових продуктів в СРСР стоїть досі на низькому у порівнянні з американською й европейською рівні. Мало кракових уряджень, ще менше застосовань для одержання бензини з природнього ґазу.

8. Вся нафтова промисловість СРСР взагалі є кількосно мала, а якісно примітивна, якщо порівняти її з цією галузю в ЗДА, чи коли зважати на потенціяльні можливості цієї країни.

В. Іванис.

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ.

З книжки комуніста про СССР.

Талановитий французький письменник Андре Жід (André Gide) був запрошений большевицькими літературними колами оглянути СССР. Андре Жід –– комуніст з глибокого переконання, і таким залишився і вернувши з СССР. Це видко з цілої провідної нитки його, нині вже славної на ввесь світ книжки п. з. „Поворот з СССР". Одначе він не з тих комуністів, що їх безліч в Европі, які комуністичний світогляд ототожнюють з безкритичним захопленням усім тим, що робиться в СССР і для яких вихвалюванням Совітів вичерпується весь комунізм. Андре Жід — якийсь інакший комуніст, як ті всі, що виховалися виключно на трійливій поживі московського большевизму. Тому його болить, що у тім очікуванім раю, куди його запросили товариші з Москви — далеко не все є у згоді з тим ідеалом суспільного ладу, який собі вимріяв він, дитина Заходу, вихована в дусі свободи думки слова і орґанізації (хоч-би й у „буржуазній свободі" — як згірдливо, а невірно пишуть большевицькі автори).

Андре Жід у своїй книжці репортажів з СССР дає зпочатку кілька образків позитивних досягнень режіму СССР — головно з ділянки виховання молоді та з области мистецького життя; одначе цей тон захоплення слабне і переходить в низку різко критичних уваг, коли автор дає характеристику буденного життя маси населення та політичного режіму в державі. Критичні, а то й песимістичні думки Жіда тим цінні, що вийшли з під пера кому-

ніста. Ось кілька прикладових образків з першої, а відтак з другої частини книжки, у вільних виривках:

В діточому світі[1]).

„Серед робітничої людности, у варстатах, фабриках або у відпочинкових домах, в городах, у парках культури я зазнавав великої радости. Я чув, як серед тих нових товаришів братерство нагло вибухає і серце в мене билося радісно. Тому то на знимках з тих місць я є всміхнений, більше може, як мені це вдавалося у Франції. А кілько ж то разів мені ставали сльози ув очах з надміру радости, сльози зворушення й любови. Наприклад в домі відпочинку гірників у Донбасі коло Сочі. У тім всім не було нічого вдаваного, штучного. Я приїхав нечайно одного вечора, не заповіджений і вже по кількох хвилинах я чув до них повне довіря.

Або та неожидана візита в таборах для дітей біля Боржому, серед скромної, майже мізерної обстановки, де однак діти променіли щастям, здоровлям і наче б хотіли мені подарувати свою радість. Але що тут казати! Слова не здібні викресати того простого і глибокого зворушення... Чого ж би я мав говорити радше про це, а не про стільки інших річей? Серед поетів Грузії інтелєктуалістів, студентів, особливо серед робітників, я був глибоко перейнятий життям тих людей...

Тут найрадше показують гарні здобутки совітського часу. Це очевидно зовсім природне. Але траплялося нам нераз увійти несподівано до школи в місточку, до дитячого садка, до клюбу, яких нікому не снилося нам показувати і які певно не багато чим ріжнилися від інших совітських шкіл, садків і клюбів. І тому власне вони будили в мені найбільше захоплення, що не було тут нічого приготованого на показ.

Діти у всіх таборах піонірів (пластунів), які я бачив, є гарні, добре віджилювані (їдять пять разів на день), добре удержані, навіть пещені й радісні. Їх погляд ясний і повний довіря, їх сміх не має в собі злоби.

Той самий вигляд щастя, розцвившого щастя, ми часто стрічали у старшої молоді, так само бравої й гарної. Парки культури, де збираються люди по закінченій праці, це безсумнівне досягнення, особливо московський.

(Автор описує як виглядає московський „парк культури", щось в роді люна-парку, де забавляється молодь і старші.)

Люд у Москві.

Я брав участь у святі молоді в Москві, на Червоній Площі. Гидоту будинків проти Кремля закривали прапори й зелень. Усе було величнє і навіть (говорю це відразу, бо не завжди матиму

---

[1]) Усі підзаголовки придумані нами. — **Редакція К. Р.**

змогу це сказати) — повне смаку. Це був попис прегарної молоді, яка зїхалася сюди з півночі і з півдня, зі сходу і заходу. Дефіляда тревала годину; я не сподівався чогось так гарного. Очевидно, ті досконалі істоти були витреновані, приготовлені і вибрані з посеред інших, — але як не захоплюватися країною і режімом, що був здібний їх видати?

Я бачив Червону Площу пару днів перед тим, в часі похоронів Ґоркого. Я бачив той самий люд, той самий, а як же однак відмінний — подібний мабуть радше до люду з царських часів — коли дефілював серед колюмн великої салі — перед труною письменника. Не був це вже люд гарний і сильний, не були це його представники напоєні совітською радістю, це був люд „відданий серцем", опечалений, серед якого плентались жінки, багато дітий, іноді старці, а майже всі зле одіті, з вигляду нераз незвичайно нужденні...

В літніх місяцях усі майже ходять на біло[2]). Один подібний до всіх інших. Ніде так сильно, як на вулицях Москви не відчувається результатів суспільної нівеляції: суспільства без кляс, кожний член, якого, здається, має ті самі потреби. Трохи пересаджую, та не дуже. Незвичайна одноманітність панує тут в уборах, мабуть також в умах (якби можна було це бачити). Це мабуть позволяє кожному бути і держати веселий вигляд. (Так довго обходилися нічим, що тепер тішаться будь чим. Коли сусід не має більше, людина вдоволена тим, що має.)

„Хвости" перед склепами.

Що роблять ті люди, уставлені перед крамницею? Стоять у черзі, а черга тягнеться аж до сусідньої вулиці... Буде їх двістітриста осіб. Вони супокійні, терпеливі, чекають. Ще вчасно, крам зачинений. Проходжу туди по 3-ох чверть годинах; стоїть все та сама товпа. Дивуюся, чого в такім разі приходять так рано, що на цьому зискують?

— Як то, що зискуємо? — Лише ті, що перші прийдуть, дістануть...

Викладають мені далі, що ґазети подали вість про великий транспорт — не знаю вже чого (здається, того дня це були подушки). Може бути, що є там 400 або 500 штук, а зголоситься по це 800, 1000, може 1500 потребуючих. Ще добре перед вечером запас буде випроданий. Потреби такі великі, а попит такий великий, що єще довгі часи не можна буде його заспокоїти.

В пару годин потім входжу до маґазину. Величезний. Внутрі неймовірна глота. Але продавці не нервуються, бо не бачать у нікого ознак нетерплячки; кожний чекає своєї черги, сидячи або стоячи, нераз з дитиною на руці, без якогось порядкового числа, а однак без заколоту. Як буде треба, перебуде так цілий

---

[2]) Автор пише про Москву.

ранок, може цілий день, віддихаючи воздухом, який свіжо приходячому видається неможливим для віддиху, але потім якось так привикне, як привикає до всього. Чуть я ненаписав: піддасться. Але Росіянин вміє щось більше, як піддатися; він робить враження людини, яка знаходить приємність в чеканні. І легко каже другому чекати[3]).

Якість товарів.

Прорізуючи товпу, то знову ним попиханий я оглянув цей маґазин з гори до долу, здовж і вшир. Товарі, які я там найшов, були по найбільшій части огидні. Можна би навіть думати, що навмисне там фабрикується непривабливі матеріяли й інші предмети, щоби їх купували тільки в нагальній потребі, але ніколи з уподобання. Я хотів привезти пару „памяток" другам — усе жахливе. Що правда, як мені казали, від кількох місяців робляться великі зусилля для піднесення якости товару; вдається великим накладом зусиль відкрити тут і там річи гарні, що заповідають поправу[4]). Але, щоби занятися якістю, треба вперед, щоби кількість була достаточна, а вона тепер ледви доганяє потреби. Зрештою совітські народи мабуть захоплюються всякою новістю, яку їм підсувають, хочби це були річи погані для нас, людей Заходу...

...Коли люди не мали того, що найконечніше, годі було турбуватися про люксус. Коли в Совітах так мало зроблено для піднебіння (поправи харчевих засобів), або радше, коли ніщо не зроблено для тієї справи, так це тому, що за багато було пустих жолудків.

Що діється, коли є монополь...

Зрештою смак виробляється лише тоді, як можна порівнювати, а тут не було вибору. Ніхто тут не скаже: „Одягайся тільки в Х—а". Хочеш, не хочеш — мусиш одягати те, що тобі дають. З ментом, коли держава є фабрикантом, купцем і продавцем, поступ якости зростає враз з поступом культури[5]).

Моя одначе думка (мимо моїх антикапіталістичних поглядів) лине до тих всіх людий з наших країв, почавши з великого промисловця, а скінчивши на дрібних торговцях, які сушать собі голови над тим, що винайти, аби догодити уподобанням публики. З якою субтельною хитрістю кожний з них старається пронюхати,

---

[3]) Тут захована делікатна іронія активної людини з Заходу. А разом з тим — чи не хоче автор кинути світла на причину, чому нарід — безвольна товпа в СССР так довго терпить ненависний режім? — **Ред.**

[4]) Враження ці походять з 1936 р. Пригадуємо, що не від »кількох місяців«, а від десятка літ в СССР ведеться кампанія за »поправу якости продукції«, але, як бачимо, висліди компромітуючі. — **Редакції.**

[5]) То значить — нема поступу, (як видко з дальших слів самого автора). **Редакція.**

яким новим вирафінованим помислом мігби підставити ногу конкурентові. Про це все держава не має поняття, бо держава є без конкуренції. Якість? — „На віщо про це думати, коли нема конкуренції?" — так мені раз сказали. Тим пояснюється, надміру простолінійно, марний ґатунок усього, що є в Совітах, і недостачу смаку в публики. Якби його вона мала, держава не моглаби його заспокоїти.

Так, рішучо не шляхом конкуренції, але внаслідок вимог, які появляться в майбутньому, ростучи постепенно в культуру, тут осягнеться поступ. У Франції усе пішлоби швидше, на певно швидше, бо вимоги вже є[6]).

Стаханівський рух.

Вертаю до московського люду. На перший погляд ока нас вражає його незвичайна пасивність. Лінивство — це булоби за багато сказати... Стаханівський рух був ґеніяльним винаходом, що для зрушення цієї байдужности (давніше діяв кнут). Цього роду рух бувби зайвий в країні, де робітники працюють. Але тут, люди лишені собі, найчастіше розпускаються. Чудо правдиве, що мимо всього, якось там іде. Ціною яких зусиль з боку проводу, про це требаби багато говорити. Щоби оцінити величину тих зусиль, треба собі передовсім упритомнити малу, природню „видайність" російського люду.

В одній фабриці, яку оглядаємо і яка знаменито працює, представили мені стахановця, якого величезний портрет я вже передтим бачив на стіні. Кажуть мені, що цей чоловік дійшов до того, що за пять годин виконує працю, яку виконували 8 днів. Ризикую запит, чи не виходить воно на те, що з початку робив вісім днів те, що повинен був зробити за пять годин? Але моя увага не була принята зичливо і мені волiють не відповідати.

Оповідали мені, що ґрупа французьких гірників, подорожуючи по Совітах, відвідала одну з копалень і запронувала по товариськи змінити (злюзувати) совітських гірників, сейчас, без ніяких особливих зусиль, не знаючи очевидно про це, французи осягнули стаханівські рекорди...

Приходить до голови думка, щоби то совітський режім осягнув, якби мав робітників французького темпераменту, нашої трудячости, совісности і образування[7]).

---

[6]) Автор є очевидно в помилці, коли думає, що в Росії перед большевизмом публика не любила гарно й естетично одягнутися, та що »брак вимог« є причиною лихої продукції. Причина така в нічім иншім, а у відсутности конкуренції. — **Редакція.**

У колхозі.

В околиці Сухуму, оглядаємо взірцевий колхоз. Має вже 10 літ. По тяжких перших роках зробився нині одним з перших. Зовуть його „міліонером". Усе тут дихає щастям. Колхоз займає велику площу. Рослинність буйна, дякуючи підсонню. Кожний з деревляних дімків, уміщений на палях, які його відділюють від ґрунту, є прегарний і мальовничий. Довкола нього великий город повен овочевих дерев, ярин і квітів. Цей колхоз в останньому році дав величезні доходи, які дали змогу нагромадити великі запаси. Дякуючи їм, піднесено денну платню робітника до висоти 16 рублів 50 копійок... Це все булоби величнє, якби не було інших колхозів, бідних і не звязуючих кінців з кінцями. Бо о скільки я добре зрозумів, кожний колхоз це автономічна одиниця і немає мови про допомогу один одному.

Я оглянув не один дім у такому колхозі. Хотівби висловити те дивне і сумне враження, яке я виніс з оглядин „внутр". Це враження повної деперсоналізації. В кожному з тих домів ті самі погані меблі, той самий портрет Сталіна і абсолютно нічого більше; нема найдрібнішої памятки з якимсь індивідуальним характером. Усі мешкання подібні до себе, до тої міри, що жителі колхозів, теж ідеально до себе подібні, моглиби хіба мінятися мешканнями, навіть того не спостерігаючи... Але цей зачин особовости, до якого все наче змагає у Совітах, чи можна його вважати проявом поступу? Що до мене, я не можу в те повірити.

Совхоз.

Побіч є совхоз, який засновано для провіянтування готеля. Подивляю в ньому зразкову стайню, взірцеву обору, хліви, а особливо величезний і після найновіших вимог уряджений курник. Кожна курка має на лабі обручку з числом; зношені яйця реєструється точно. Для того має кожна окремий бокс, куди її замикають і випускають аж по знесенні яйця. Додаймо, що до тих апартаментів вільно входити тільки по хіднику, що насичений субстанцією, яка дезинфікує обуву.

Але вже переходячи річечку, яка є границею совхоза, входиться між купу рудер. Мешкає тут по чотири особи в кімнаті обєму два метри на два з половиною. Комірне виносить два рублі від особи місячно. Обід в ресторані совхозу коштує два рублі — люксус, на який не може собі позволити людина, що заробляє 75 рб. місячно. Мусять вдоволятися хлібом і сушеною рибою.

Я не протестую проти нерівности платень, погоджуюся з цим, що вона конечна, але є способи зарадження нерівности життя. Побоююся, що (в СССР) ті нерівности, замісць лагідніти, швидше загострюються. Боюся, що незадовго повстане новий рід буржуазії з робітників задоволених (і тому консервативних, так!) по вдачі дуже подібних до нашої дрібної буржуазії.

Новий клясовий поділ.

Скрізь бачу признаки того розвитку (до нерівности — Ред.). А праці не можемо, на жаль, сумніватися, що еґоїстичні, буржуазні інстинкти, жадні забави, байдужі на потреби інших людей, дрімають на дні сердець многих людей, незалежно від всякої революції (бо людини не годен переробити тільки зовнішними засобами). Тому дуже я неспокійний, бачучи як у Совітах посередньо потурається тим інстинктам. З відбудованням родини (як „суспільної клітини"), права спадщини, замилування до зисків, приватної власности, завмирає інстинкт товариськости, спільноти і збірного життя[8]). Не у всіх певно, але у многих. І ось бачимо, як творяться знова як не кляси, щось в роді аристократії. Не говорю тут про аристократію заслуги і особистої вартости, але про ту правовірну, в другому поколінню зробиться аристократією гроша.

Чи ж би мої побоювання були пересадні? Бажаю, щоби так було. Зрештою Совіти нам показали, що вони спосібні до наглих перескоків. Боюся одначе, що, аби розправитися з поступаючим буржуазним духом, котрий нині тішиться опікою і підпорою правлячих сфер, — для того буде незадовго потрібна насильна реакція, що може бути так само брутальна, як та, що поклала кінець НЕП-ові.

Як-же не завважити погорди, а принаймні байдужности тих всіх, що є, як чується „забезпеченими", до „нижчих" сфер: прислуги, ремісників, жінок і мущин, що працюють на днівку, — я хотів сказати, до бідних. В Совітах не має кляс, це правда, але є бідні, є їх аж за багато; а прецінь я мав надію, що їх там не побачу; я поїхав до Совітів саме по те, щоби не бачити бідних. Додаймо, що філянтропія тут зійшла зі сцени, зникло навіть просте милосердя. Держава перебрала цю чинність. Вона всім займається і очевидно їй не треба в тім помагати. Звідси якась сухість у відносинах, противна товариськости. Природно, я не говорю про відносини між рівними, але у відношенні до „нижче положених"...[9]). Подав **К. К.**

---

[8]) Очевидно — автор і тут промовляє як наївний правовірний комуніст, і тим власне грубо помиляється в оцінці значіння родини і приватної власности; що в режімі пр. власности (очевидно обмеженої там, де вона моглаби вироджуватися у визиск других людей) не завмирає інстинкт солідарности й суспільної спільноти — про це свідчить саме буйний розвиток кооперації в Европі. Що навпаки — при режімі державного комунізму з а в м и р а є саме той інстинкт альтруїзму і громадськости, це сам А. Жід стверджує на кількох місцях своєї книжки. — **Редакція.**

[9]) На цьому вриваємо поки що виписки з книжки А. Жіда. Думаємо, що за те лиш, що ми тут передали, автор на завше втратив можливість ще раз поїхати до СССР. — Якщо буде змога, то в черговому числі К. Р. подамо ще пару фраґментів, що характеризують духове життя в СССР. — **Редакція К. Р.**

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Орґанізаційні справи української кредитової кооперації

(Реферат на зїзді українбанків дня 17 травня 1937 р.).

На сьогоднішний день маємо всіх кредитових кооператив, що є членами РСУК — 625. Входять сюди українбанки числом 114, українські райфайзенки числом 500 і інші числом 11.

Матеріяльна сила усіх цих трьох ґруп кредитових кооператив — дуже неоднакова. Найсильнішою ґрупою є все таки українбанки, а з них головно ті, що мають осідок у більших наших містах. Але і між українбанками є великанські ріжниці щодо їх матеріяльної сили, бо, наприклад, такі народні банки, як Солотвина, Сянік, Куликів, Янів, Обертин, Підкамінь, Яблонів, Лопатин, Рудки, Залізці, а далі Ярослав, Надвірна, Сколє, Отинія, Миколаїв, Золотий Потік, Мединичі, Краковець, Жабє, Бурштин, Галич, Борщів, Монастириська, Скалат і ще декотрі інші стоять дуже далеко від таких банків, як Коломия, Перемишль, Тернопіль і Дрогобич. Середина українбанків є назагал далеко слабше вивінувана в оборотові капітли і працює меншою сумою позичок, аніж анальоґічна середина неукраїнських кредитових кооператив по наших містах.

Зле є, коли бувають надто великі ріжниці в матеріяльній силі українбанків, а особливо зле є, коли в кредитовій орґанізації міста є надто багато дуже малих кооператив, що ізза своєї матеріяльної слабости не можуть мати значіння та впливу на кредитові відносини в місті. Отже першим дуже важним завданням нашої кооперативної кредитової орґанізації буде довести до того, щоби найслабші українбанки, яких нараховуємо аж 35, зростали та збільшували свої оборотові фонди, поширювали позичкову діяльність і своєю силою та значінням наближувалися до середньої ґрупи українбанків, що їх позичкова сила перевищує суму 50.000 зол.

Братня поміч і опіка краще зорґанізованих українбанків для слабих і гірше зорґанізованих, мусить бути такою самою конечністю як і опіка українбанків над райфазенками. Говоримо про цю справу тому, що загально дається завважити недостаток порозуміння поміж сусідними українбанками, брак якоїнебудь підтримки слабшого українбанку з боку сильнішого, дуже часто видно повну відчуженість українбанків, які зі собою сусідують, і що найгірше замкненість у собі сильніших українбанків та брак у них журби за долю слабшихі менших своїх сусідів. Мусимо поборювати ізольованість в кооперативній кредитовій орґанізації і довести до того, щоби орґанізаційно і матеріяльно краще поставлені українбанки помагали підносити і скріплювати своїх слабших сусідів. Бо не буде сильної української кредитової кооперації тоді, коли на 114 українбанків аж 35 ледви можуть вести бідне існування.

Неправда, що орґанізація українбанків по містах на нашій території вже закінчена. Тільки нйважніші міста мають свої українбанки. Поза ними є ще цілий ряд міст чи місточок, що не мають українбанків і з тої причини мусять користати чи радше тільки послуговуватися чужим кредитовим апаратом. Це створює дуже значну прогалину в орґанізації українського кредиту. Ця прогалина тим дошкульніша, що звичайно не мають кредитових кооператив малі місточка, в яких українське орґанізоване життя проявляється дуже слабо, в яких діє багато ріжних причин та спокус, що ведуть до винародовлення Українців і в яких господарська позиція українського елєменту така слаба, що доконче потребує орґанізованої кредитової підтримки. Колиж цієї підтримки не дає своя кредитова кооперація, то не можна дивуватися, що її старається давати чужа кредитова кооперація. Після того як Жидачів основує в себе українбанк, то з повітових міст лишається ще тільки одно Ліско, що не має українбанку, хоча є осередком чисто українського повіту. Але зате є ще не мало міст і місточок, що можуть і повинні мати свої кредитові кооперативи. Чомуж їх не мають такі міста, як: Болшівці, Жуків, Кнігиничі, Букачівці, Підкамінь (Рогатинщина), Берездівці, Нижанковичі, Бірча, Хирів, Мости Великі, Янів (Тере-

бовля), Микулинці (Теребовля), Сінява, Радимно, Нараїв, Золотники, Вішнівчик, Завалів, Бориня, Ягольниця, Гусятин, Нароль, Маґерів, Конюхи, Рожнів, Пістинь, Кути (над Черемошем), Велдіж, Балигород, Лютовиська, Дубецьке, Мельниця, Королівка, Рожнітів, Перегінсько, Буківсько, Нове Село (Тернопіль), Підволочиська, Порохник, Сморже, Стара Сіль, Кристинопіль, Варяж, Тартаків, Витків, Гологори, Яричів, Свірже і ще може декотрі невичислені. Тут лежить другий важний обовязок кредитової кооперативної орґанізації — покликати до життя кредитові кооперативи у всіх тих місточках, які кредитових кооператив не мають. Нехай ніхто не каже, що цього не можна зробити, бо ці місточка не проявляють жадної ініціятиви в тій справі. Часто так буває, що ініціятиви є мало, але проте ми не завжди чекаємо, аж ініціятива місцевих чинників зорґанізує кооперативу, тільки вимагаємо від наших орґанізаторів кредитової кооперації, щоби в о н и були ініціятивні і понесли кредитову орґанізацію всюди там, де хоча ініціятиви на місці мало, але є поле до праці, є можливости розвою кредитової кооперативи і є конечна потреба її оснувати. Українбанки, що в їх районі діяльности чи в їх сусідстві є міста без кредитових кооператив — є безумовно — о б о в я з а н і с в о ї м в п л и в о м і з а х о д а м и д о в е с т и д о т о г о, щ о б и в т а к и х м і с т а х п о ч а л и п р а ц ю в а т и у к р а ї н с ь к і к р е д и т о в і к о о п е р а т и в и. Будемо цю справу так довго підносити і цей обовязок так часто українбанкам пригадувати, аж щезнуть пустки в нашій кредитовій орґанізації і не останеться ані одно місто на наших землях, що не мало би українського орґанізованого кредиту. Під оглядом живости в ініціятиві і рухливости в орґанізаційній праці, українбанки виказують ще й досі значні недомагання, велику отяжілість, брак доброї волі занятися орґанізаційними справами а не рідко виказують дуже мало знання, як ці справи вести. Порожні місця по наших містах там, де повинні працювати добрі українбанки, будуть доказувати нашу орґанізаційну слабість доти, аж ми ці порожні місця орґанізаційно виповнимо. Маємо 500 кооператив райфайзенського типу. Це — вся наша сільська кредитова кооперація. Кооператив для загального закупу і збуту маємо по сьогодні 2155 і коли це число уважати достаточним, кредитова кооперація щодо числа одиниць не охопила ще навіть четвертої частини українських сіл, де вже працює кооперативна орґанізація. Погоджуємось із тим, що не всюди там, де існує кооператива для загального закупу і збуту, може бути також кредитова кооператива, бо ця остання може потребує дещо більше терену діяльности, аніж ко-ва для загального закупу і збуту. Але також всі напевне погодимось, що м е р е ж а с і л ь с ь к о ї к р е д и т о в о ї к о о п е р а ц і ї щ е д у ж е і д у ж е р і д к а, а тому й хліборобський кредит, щодо числа станиць — зорґанізований дуже слабо. В поодиноких повітах маємо осьтаку скількість кредитових кооператив усіх типів: українбанків, українських райфайзенок і інших:

Бережани	19	Камінка	9	Рудки	4
Броди	11	Коломия	18	Самбір	18
Бібрка	14	Копичинці	20	Скалат	7
Борщів	19	Косів	11	Снятин	12
Бучач	25	Ланьцут	1	Сокаль	21
Городенка	16	Львів - місто	23	Станиславів	20
Городок	9	Львів - повіт	15	Стрий	12
Добромиль	7	Лісько	2	Сянік	3
Долина	6	Любачів	5	Теребовля	13
Дрогобич	27	Мостиська	8	Тернопіль	23
Жовква	18	Надвірна	9	Товмач	20
Жидачів	5	Перемишль	23	Турка	3
Заліщики	6	Перемишляни	10	Чортків	19
Збараж	5	Підгайці	7	Яворів	13
Зборів	15	Рава Руська	20	Ярослав	9
Золочів	10	Радехів	8	Ряшів	1
Калуш	10	Рогатин	16	Разом	625

Поза Ряшевом і Ланьцутом, де годі вимагати значнішого числа кредитових кооператив — числа в ріжних повітах є дуже ріжні. Ці ріжниці найкраще показують, як неоднаково високе було і є в нас розуміння конечности коопе-

ративного кредиту, як дуже неоднакову вагу привязували наші кооперативні орґанізатори в ріжних повітах до орґанізації райфайзенок по селах, а вслід за тим, які дуже неоднакові висліди їх праці. Коли Дрогобиччина, Бучаччина, Перемищина, Тернопільщина, Сокальщина, Товмаччина, Станиславівщина, Копичинеччина і Равщина мють по 20 і більше кредитових кооператив, то такі повіти як Добромиль, Долина, Жидачів, Заліщики, Збараж, Камінка, Ліско, Любачів, Мостиска, Надвірна, Підгайці, Радехів, Рудки, Скалат, Сянік і Турка мають їх менше, як десять. Дуже шкода, що Заліщики мають тільки 6 кооператив, Долина також 6, Ліско тільки 2, Підгайці 7, Рудки тільки 4 при чому самостійний район Комарна не має ні одної української райфайзенки, а Турка і Сянік тільки по три.

Дуже мала інтензивність орґанізаційної праці таких повітів, як Заліщики, Збараж, Підгайці, Рудки (чи радше Комарно), Скалат, Надвірна, Долина, незвичайно турбує наш кооперативний світ, а то тимпаче, що згадані повіти мають потрібні дані на те, щоби орґанізацію кредитових кооператив повести у себе якслід. Нехай вільно буде піднести, що на людях, які працюють на провідних місцях у кооперації згаданих повітів, а зокрема на провідниках українбанків, лежить важкий, іще не сповнений обовязок заповнити свої повіти справно працюючими українськими райфайзенками і тяжить також відповідальність за теперішні незапевнені пустки в їх районах.

В орґанізаційній практиці РСУК тримається засади, що в кожному українському селі (з перевагою українського населення), яке має бодай 100 господарств можна оснувати українську райфайзенку.

З того виходить, що ніяких »районових райфайзенок« із ширшим tереном діяльности — орґанізувати не хочемо. Це тому, що діяльність райфайзенки спирається на зорґанізованих масових ощадностях місцевости, в якій вона працює, а ледви чи в нашій дійсности булаби змога заохотити до орґанізації масової ощадности населення тих місцевостей, що не мають у себе райфайзенок. Кромі цього, розвиток райфайзенки залежить від людей, що взялися її вести, а цих людий не можна перенести у таку місцевість, що мала би бути осідком районової райфайзенки, а тому вона мусить бути основана там, де — побіч інших передумов для її розвитку — є здатні до її ведення люди.

Але з другого боку ясно, що не в кожному селі (через брак людей) може працювати райфайзенка і тому села, що не мають змоги мати свою райфайзенку, можна приділити найблищій сусідній райфайзенці, бо мусить безумовно бути збережена найголовніша засада, що ані одно село не сміє бути позбавлене кредитової обслуги.

Гадаємо, що наш апарат селянського кредиту можна збільшити в біжучому і двох слідуючих роках д о о д н о ї т и с я ч к и р а й ф а й з е н о к. Це не буде неможливе, бо орґанізаційні осередки, що відповіли на обіжник РСУК ч. 4/37 в справі орґанізації райфайзенок, самі зазначили, що в їх райнах треба оснувати райфайзенки в 352 місцевостях. Ми підтягаємо це число ще на 150 з огляду на те, що не всі орґанізаційні осередки дали відповідь на обіжник і твердимо, що одна тисяча райфайзенок, це такий чисельний ступінь орґанізації селянського кредиту, який дає певність, що ми заповнили райфайзенками бодай найважніші наші села. Теперішним числом 500 райфайзенок ніяк не можна бути вдоволеним.

Поодинокі орґанізаційні осередки у відповіді на згаданий обіжник РСУК заявили, що в їх районах діяльности можна оснувати ще такі ось скількости райфайзенок:

Бережани	8	Калуш	26	Рудки	7
Броди	9	Коломия	13	Комарно	4
Ходорів	5	Копичинці	8	Самбір	6
Борщів	13	Заболотів	11	Скалат	2
Бучач	4	Винники	3	Сокаль	15
Городенка	23	Олешичі	14	Станиславів	45
Городок	4	Перемишль	7	Стрий	33
Дрогобич	7	Перемишляни	11	Теребовля	2
Жовква	9	Підгайці	12	Яворів	18
Журавно	6	Рава	3	Разом	**352**
Радехів	14	Рогатин	10		

Хоча і не всі орґанізаційні осередки обіцяли заснувати подану вище скількість райфайзенок, одначе їх заяву, що така скількість повинна бути заснована, беремо, як приречення, що вони також і зроблять те, що вважають у своєму районі не тільки можливим, але і конечним. Декотрі осередки поставили тільки дуже скромні числа в пляні своєї орґанізаційної праці, хоча в їх районах є дотепер не менше скромні скількости райфайзенок. Розуміємо, що з обіцянками треба бути обережними, бо вони раз дані — вяжуть, але також не хочемо, щоби скромність в орґанізаційних цілях, які собі ставить осередок, була тільки простим виявом неохоти поставити орґанізацію райфайзенок відповідно широко й добре.

Коли не можна бути вдоволеним теперішним числом українських райфайзенок, то ще менше можна бути вдоволеним їх матеріяльним станом. Це у значній більшості слабі, а нерідко аж дуже слабі твори, яким важко розгорнути відповідну позичкову діяльність ізза недостатку оборотових фондів. Це є причина слабости може більшости наших райфайзенок. Помимо наших старань всежтаки не увійшла ще у свідомість провідників наших райфайзенок єдино вірна правда, що українські райфайзенки мають бути орґанізаторами і збирачами дрібних народніх капіталиків, які мають бути підставою орґанізації селянського кредиту. Без цих дрібних народніх капіталиків неможливо у нас поставити райфайзенську кредитову орґанізацію і неможливо опанувати та кермувати кредитовими справами села. Райфайзенський рух у нас мусить бути передусім наставлений на збирання дрібних масових капіталиків, бо тільки тут є джерело оборотових фондів, що ними райфайзенка має вести кредитову діяльність. Вона із засади не може бути роздільним апаратом банкових кредитів, а мусить свою кредитову діяльність спирати на тих грошових засобах, що їх можна зібрати на селі. На це нема ніякої ради і тому всюди там, де нема змоги на місці зібрати потрібні райфайзенці капітали — нема також підстав для її існування і праці. Знаємо, що провідники українбанків, які орґанізують райфайзенки, ці справи прекрасно розуміють, одначе без вагання треба ці знані речі всетаки повторювати, бо більшість наших райфайзенок не вміє чи не може ці орґанізаційні засади застосувати з успіхом у своїй праці. Тому то і її вислід такий скромний. Вважаємо райфайзенку, що впродовж двох літ не назбирає двох тисячів суми позичок — початкуючою установою. Райфайзенку, що має суму позичок до десяти тисяч вважаємо слабою, від десяти до 30 тисяч доброю, а понад 30 тисяч сильною. Чим вище з тими тисячами до гори, тим менше у нас райфайзенок, що ці тисячі мають. Але всежтаки слід ствердити, що добрі і сильні райфайзенки у нас не така вже рідкість, як було колись.

В обіжнику ч. 4/37, що про нього була згадка вище, було питання чи орґанізаційні осередки вдоволені вислідами збірок дрібних ощадностей, що їх ведуть українські райфайзенки. 22 осередки відповіли, що незадоволені, 5 тільки частинно задоволені, а чотири вповні задоволені. Колиж на 31 відповідей аж 22 осередки висловили незадоволення зі збіркової акції дрібних ощадностей, то з цього видно, що ця дуже важна справа не стоїть добре. Колиж із неї незадоволені орґанізаційні осередки, то якжеж має бути вдоволений РСУК? А не можна забувати, що орґанізаційні осередки мають обовязок наладнати збірки масової ощадности в райфайзенках так, щоби вони стали підставою позичкової діяльности. Мало тото. Поважна частина зібраних народніх ощадностей повинна іти з низів до гори аж до кредитової централі »Центробанку« на скріплення його оборотових фондів, що їх дуже потрібно саме тепер, коли можна вести і ведеться господарські операції на більшу міру.

(Докінчення буде).

Інж. І. Ольховий.

З ЧУЖОЇ КООПЕРАЦІЇ

Кооперація в Чехословаччині в 1936 р. Щойно опублікована урядова статистика кооператив в ЧСР подає:

Всіх кооператив в державі було на конець 1936 р. **16.670** (проти 16.832 під конець 1935 р., і проти 15.949 в р. 1929).

З того було:

кредитових кооп-в	7505
некредитових кооп-в	9165

Між кредитовими було: 4374 райфайзенок (»кампелічок«), заг. людових банків (»обч. заложна«) 1479, тор. промисл. кас (»živност. заложна«) 526, кредитівок на Словаччині і Закарпатті 1126.

Між некредитовими кооперативами було:

хліборобських	5364
торг. і промисл. (живност.)	1504
споживчих	816
будівельних і мешканевих	1341
інших	140

Після областей було: в Чехах 9300 кооператив, на Мораві і Шлеську 4307, на Словаччині 2582, на Закарпатті 481.

Французька споживча кооперація. Обставина, що черговий конґрес Міжнародного Кооп. Союзу відбувається у столиці Франції, заохочує поцікавитися, що уявляє собою сьогоднішня кооперативна Франція. На цей раз кинемо оком на найстаршу галузь орґанізованого кооп. руху — кооперативи споживачів. Про другу велику галузь — рільничу кооперацію, зреферуємо другим разом.

На духовому обличчі французької спож. кооперації вибитий слід духа великих мислителів: Ш. Фуріє, Е. Буав, а особливо Ш. Жіда. — Осередком руху є »Національна федерація споживчих кооператив«. В управі союзу є кооператори Ернст Поассон, Моріс Камен і Ґ. Праш. Союз гуртує 1150 кооператив з 1,6 міліоном членів. Їх обороти за останній рік винесли 2.670 міліонів франків (для порівнання: торги 2100 укр. закупочно-збутових кооператив 1. степеня в межах Польщі виносять пересічно 45 міліонів зл. в році, себто кругло 185 міл. франків).

Французька кооперація утворила в парляменті свою ґрупу, в склад якої входять посли і сенатори з ріжних політичних партій, що співчувають кооперації. В той спосіб кооперація запевнила собі вплив на законодавство.

Ця галузь фр. кооперації має гарно поставлену пресу. Це є передовсім великий тижневик для родин »Кооператор Франції«, з накладом 500.000 прим. Для управ і персоналу видається місячник »Кооперативна діяльність« („L' Action Coopérative") наклад 25.000 прим. Квартально у формі книжок виходить науковий орґан („Revue des Etudes Coopératives"). Для виховання дітвори в кооп. дусі виходить орґан „Copain-Cop" (наклад 13.000).

При зичливій співпраці учительства працює у Франції 8000 шкілярських кооператив. Ці кооперативи мали в 1936 р. поверх 10 міліонів обороту.

Товаровою централею є паризький „Magasin de gros des Coopératives de France" (коротко MDG) Союз цей числив у 1907 р. всього 141 членів-кооператив, які зложили 47.000 франків на уділи. Персоналу було 10 осіб, оборотів на $3^{1}/_{2}$ міліона фр.

В 1915 р. було 420 членів, 131.000 фр. уділів, 9,8 міл. оборотів, 233 персоналу.

В 1925 р. — 1533 кооператив, 10,6 міл. фр. уділів, 351 міл. оборотів, 1059 персоналу.

В 1935 р. — 1238 членів, 15,8 міл. уділів, 761 міл. обороту, 1140 осіб персоналу.

Власне виробництво гуртівні обіймає обуву, одяг, масло, чеколяду, рибні та яринні консерви, мило, сіль. В 1915 році власне виробництво заспокоювало 14 прц. обороту гуртівні, в 1925 році — 5,77 прц., в 1935 р. — 6,33 прц. Обуву виробляють три власні фабрики. В 1935 р. виробили вони 270.000 пар в ціні 7,2 міл. франків. Гуртівня має 33 власних складниць, де продається обува.

СЕРЕД КНИГ

МІЖНАРОДНІЙ ЩОРІЧНИК КООПЕРАТИВНИХ ОРҐАНІЗАЦІЙ.

Міжнароднє Бюро Праці видавало кожних два-три роки справочну книгу міжнародьного характеру під заголовком: »Кооперативні організації«. У 1936 році воно також видало цю корисну книжку, обіцюючи зробити його щорічником. Ми вже давно висловлювали в друку це побажання та можемо під кожним оглядом вітати це рішення Міжнародьного Бюра Праці.

Книга заключує в собі відомості про 700 кооперативних орґанізацій національного характеру в 57 державах, а також характеру міжнародьного.

Як і раніш, книга поділяється на три частини. В першій — наведені відносно кожної орґанізації найсвіжіші дані: її назва (французькою, анґлійською та німецькою мовами, адреса, рік заснування, Управа, орґан друку, приналежність до національних та міжнародніх орґанізацій, кількість членів та де-які статистичні дані, що характеризують значіння її операцій. Друга частина представляє собою доповнюючі дані відносно діяльности центральних орґанізацій. Третя — заключує низку таблиць для кожної країни окремо, як і для кооперації цілого світу, що обіймають найважніші загальні підсумки, даної катеґорії кооперації.

Нове видання повніше, ніж попереднє; особливо це торкається третої його частини; воно дає також відомости за порівнюючи нещодавний період часу, а саме, на 1. січня 1935 року та навіть року 1936-го. Особливо повні дані торкаються кооперативних орґанізацій таких держав: Франції, Великої Брітанії, Зєдинених Держав Північної Америки, Швайцарії, Чехословаччини, Польщі та Югославії. Та особливо невистарчаючі дані наведені відносно Радянського Союзу: тут не має відомостей відносно кооперативних орґанізацій окремих республік: Російської (РСФСР), України (УССР); Білорусі (БССР), Кавказу то що. Наведені дані тільки по всьому Союзу.

До відємних сторінок видання загального характеру слід віднести невистарчаючу суворість при підведенню ріжних установ до кооперативних орґанізацій; подібною орґанізацією визнається, наприклад, Німецька Центральна Каса для кооператив (7), хоч і після свого статуту, і після значної частини своєї клієнтури ця Каса не може бути визнана кооперативою та повинна бути віднесена до організацій урядового характеру. Числити такі установи до складу кооперативних організацій тільки длятого, що установи ці добре ставляться до кооперації, було б неправильно: тоді й Дрезденський Банк повинно було б віднести до кооперативних організацій, тому що він довший час виконував ролю центральної каси для поважної групи німецьких кооперативних товариств Шульце-Деліча (нині об'єднаних в Німецькім Центральнім Кооперативнім Союзі).

Ще в більшій степені наведені уваги стосуються до Народнього Комісаріяту Землеробства Радянського Союзу, що об'єднує за даними розгляданої нами книги, 241.451 колгоспи (колєктивних господарств) то що (96). Говорити про те, що в Комісаріяті Землеробства об'єднуються всі виробничі сільські кооперативи — це значить визнавати, що кооперативні організації цього типу є обєднані та кермовані некооперативним центром. Автономність кооператив є одною з істотних ознак кооперації, та ті організації, що цей прінціп нарушують, не повинні визнаватися за кооперативні.

Це не значить, що видання, подібне розгляданому, повинно обійти мовчанкою організації, що представляють інтерес для кооперативних кол, тільки тому, що ці організації не можуть бути визнані належними до кооперації. Їх треба згадати, але зі спеціяльною вказівкою на їх некооперативний характер. Таку вказівку потрібно було б зробити анальогічно тому, як в тій же книзі статистичні дані що до кооперації Радянського Союзу наве-

дені окремо від статистики кооперації инших народів.

Одначе, треба памятати, що рішення питання про те, які організації слід би уміщати в виданню зі спеціяльною вказівкою на їх некооперативність — справа дуже делікатна. А тому — було би корисно обміркувати це питання на Конференції Міжнародного Інституту для вивчення кооперації, щоб думка Інституту була прийнята під увагу при новім виданню книги. Така конференція булаб тим більше потрібна, що безсумніву знайдуться ще й инші питання, що звязані з обсягом розгляданого Щорічника, обміркування яких в колі фахівців-теоретиків кооперації булоб в інтенціях користного діла, яким ми можемо щиро назвати нащодавно народжений Щорічник.

Проф. С. Бородаєвський.

ВСЯЧИНА

Нові методи нищення кави. В управі бразилійського міністерського департаменту для справ кави зайшла особова зміна. Директором департаменту став п. Фердинандо Коста, який рішив змінити дотеперішні способи підтримування цін кави. Коста вирахував, що за час кризи знищено 46 міліонів міхів кави по 60 кґ, отже 2,7 міліярда кільоґрамів. Коста хоче на будуче зменшити число самих кавових корчів, іншими словами нищити їх.

В Бразилії є понад 3 міліярди кавових деревець. З того числа малоби остати лише стільки, скілько може найти збут. За одно знищене деревце його власник має дістати відшкодування у висоті до 500 мільрайсів. — Вже давніше вийшла заборона насаджувати нові корчі, що правда, без особливого успіху, бо контроля виконання цього наказу дуже тяжка і коштовна. Є одначе побоювання, що власники одержану підмогу вживатимуть на меліорації, як це сталося м. і. в Злучених Державах. Меліораціями піднесеться плодючість оставших при житті деревець — отже в результаті подача товару може бути мимо всього значна.

Одним словом, талановитий міністер має клопіт з надміром божої благодати.

Розвиток продукції молочної вовни в Італії. Продукція вовни з казеіни розвивається в Італії (де зроблено цей винахід) дуже живо, підпирана державою. Є можливість, що незабаром мало буде фабрикам ляніталю краєвої казеіни, яку дістається, як відомо, з худого відтовщеного молока. Фірма Snia Viscosa робить контракти про доставу казеіни з Голяндії. Також данську продукцію казеіни втягається в круг заінтересовань італійських фабрик ляніталю. Кілька данських фабрик кондензованого молока має намір переходити на продукцію казеіни з доставою для Італії, евентуально також для інших держав. Казеіна може стати предметом великої міжнародньої торгівлі. Патенти на продукцію вовни з казеіни набули вже такі держави: Франція, Німеччина, Польща, Голяндія, Англія і Канада. У Франції основано в квітні ц. р. акційну спілку для фабрикації штучної вовни з капіталом 12 міліонів франків (12.000 акцій по 1000 фр.). З цих акцій 2.000 одержала італійська фірма Сніа Віскоза, яка є власником патенту — як заплату за продаж патенту.

ДО ЧИТАЧІВ „КООПЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛИКИ".

Додаток до цього числа К. Р. обіймає виїмково не 8 а 16 сторін друку. Це тому, бо в додатку до попереднього числа (7—8) не узгляднено новішого розвитку керамічного виробництва; автор цей пропуск доповнив і треба було дотичний розділ видрукувати н а н о в о; таким чином тих 8 сторін тексту, що творили додаток до 7—8 числа К. Р. є зайвими, а на їх місце просимо вставити нинішний повний аркуш.